

Posudek bakalářské práce Stanislavy Sed'ové „Profese soudkyň z genderového hlediska“

Stanislava Sed'ová si pro svou bakalářskou práci vybrala zajímavé a v českém kontextu velmi aktuální téma. Celkově je evidentní, že nad ním autorka strávila hodně času a text naznačuje potenciál realizovat kvalitní výzkumný projekt. Bohužel však práce celkově trpí celou řadou formálních, koncepčních i metodologických problémů, které podstatně snižují její úroveň. Velmi slibné téma a velká vstřícnost respondentek, která nepochybně indikuje talent autorky vést rozhovor, bohužel přišly do značné míry vniveč.

Na úvod je třeba podotknout, že z jazykového hlediska má práce spíše nižší úroveň. Obsahuje jednak řadu překlepů (namátkou: str. 6 Křížová, str. 54 „tyty...ženy“, „Už teoretické části...“, „že.....teorie“; či str. 55 „výzkumu.....s přihlédnutím“, nižší nápad“ atd.) a gramatických chyb (zvláště v interpunkci - Str. 7 „...a kariéry, a také publikací...“; „...při své práci vycházela, a nyní bych...“, str. 55 „velmi komplikovaná, vzhledem k nízké...“), jednak je místy stylisticky neobratná (např. sdružování významově samostatných vět do dlouhých souvětí – viz str. 7 první věta Teoretické části). Podobně by bylo dobré sjednotit i slovesné časy, neboť například v kapitole 4. autorka přechází v úvodních podkapitolách mezi budoucím a minulým časem. Plynulost přechodů mezi jednotlivými podkapitolami také vážne a podobně je tomu i v rámci podkapitol a dokonce jednotlivých odstavců (např. třetí odstavec na str. 11). Celkově tak práce nepůsobí čtivým dojmem.

Po formální stránce je také problematické, že čísla poznámek pod čarou jsou někde před interpunkčním znaménkem (1, 4), jinde za ním (3). Podobně tečky v případě citací jsou někde před odkazem v závorkách, jinde za ním, a v citacích v závorkách je zbytečná čárka. Odkazování není konzistentní, neboť někde jsou odkazy v závorkách v textu, jinde v poznámkách pod čarou (např. poznámka č. 5, 6 či 7). Pokud chceme ukázat poměr žen a mužů na různých pozicích v justici, používáme zpravidla znaménko „:“ a ne „x“ (str. 30). Chybí názvy tabulek.

Členění práce není vysvětlené v úvodu, jak bývá zvykem, a místy je nelogické, což je umocněno i nejasnými názvy podkapitol. Například v první kapitole Stav zkoumané problematiky najdeme na stejné úrovni podkapitoly 1.1 Genderové pojmy, 1.2 Žena na trhu práce, 1.4. Strategie, či 1.6 Vliv výchovy na... Uniká mi logika takového členění a minimálně poslední dva zmíněné názvy podkapitol jsou nesrozumitelné. Strategie čeho? Vliv výchovy na co? První kapitolu uzavírá podkapitola 1.7 Problematika žen v soud. profesi a jiných náročných povoláních, která by asi logicky patřila do kapitoly 2. Soudcovská profese a soudnictví? Podobně kapitola 3. Profese soudce z hlediska statistik patří do Teoretické části. Pro autorku pracující s genderovou perspektivou by asi měly být problematické názvy (pod)kapitol 2.1 Soudce či 3. Profese soudce z hlediska statistik?!

Není také obvyklé přikládat k práci výsledky jednotlivých fází kódování (tady otevřeného kódování, 30 str.). Text zbytečně nabývá na objemu a bez přepisů rozhovorů stejně nelze posoudit, zda autorka kódování provedla vyčerpávajícím způsobem. Navíc se tím autorka oponentovi ukazuje „ledví“ svého analytického postupu, což není vždy taktické (viz níže).

Přejdu-li k obsahu práce, musím konstatovat, že v úvodu nejsou specifikovány výzkumné otázky. Až v části věnované metodologii autorka zmiňuje, že: „Hlavní výzkumnou otázkou v mé práci bude genderová zkušenost dotazovaných soudkyň“ (str. 31), což ale není formulace výzkumné otázky (podobnou formulaci najdeme i v Závěru). Tu nenabízí ani následující věta: „Budu se ptát po subjektivním vidění genderových souvislostí při výkonu profese soudce (sic!) v rovině profesní, rodinné a veřejné.“ Následuje výčet několika otázek, u které však genderovou perspektivu postrádají. Ta se objevuje až ve třetím odstavci, ale opět ne formou výzkumných otázek. Ze Závěru to vypadá, že se výzkumné otázky týkaly především volby povolání, strategií skloubení rodinného a pracovního života či hodnocení pozitiv a negativ soudcovského povolání. Závěr navíc naznačuje, že jedním z hlavních cílů autorky bylo porovnat vlastní zjištění s teoretickou literaturou, což by se měl čtenář/ka dozvědět v Úvodu.

Není mi také jasné, co chce v Úvodu autorka říci větou: „Tento výzkum si nečiní nárok na jakoukoliv homogenizaci vzhledem k tomu, že nejde o reprezentativní vzorek“ (str. 5, i str. 56). Nevím v jakém smyslu je použit pojem homogenizace (zřejmě jako generalizace), ale věta naznačuje, že autorka tak úplně nerozumí povaze kvalitativního výzkumu, což je umocněno i zmínkou o předvýzkumu (str. 6). U obhajoby by mohla vysvětlit, proč docházím k takovému závěru.

Velmi problematické je, že se v teoretické části opakovaně vyskytují odkazy na empirický výzkum a obě části tak do značné míry splývají. Sama autorka se zmiňuje, že v teoretické části „vedla několik teorií a jejich následnou konfrontaci s podmínkami a poměry mnou dotazovaných žen z ohledu kombinace práce a rodiny“ (str. 14). V první části práce tak popírá smysl členění práce na teoretickou část a empirickou část.

Názvy řady podkapitol jsou navíc zavádějící, protože se nekryjí s jejich obsahem. Například podkapitola 1.4 Strategie, která by zřejmě měla prezentovat typologii profesních a rodinných strategií, je jednak dost zmatená, ale především nenabízí nějaké jasné typologie. Není mi také jasné, proč jsou zde zmíněny „rady a doporučení“ pro ambiciózní ženy od Kate White? Jak souvisí se zmíněnými strategiemi?

Podobně nerozumím části Soudkyně z kapitoly 1.7 Problematika žen v soud. profesi a jiných náročných povoláních, kterou autorka považuje za jednu z nejdůležitějších (str. 17) a která se skládá prakticky jen z citací (šesti !). Co jí chtěla autorka říci? U někoho, kdo se věnuje genderové problematice na trhu práce, je překvapující, že nezná rozdíl mezi mateřskou a rodičovskou dovolenou (viz str. 14).

V empirické části je opět několik kapitol, jejichž struktura mi není jasná. Například proč autorka diskutuje feministické paradigma v podkapitole 4.2. Kvalitativní výzkum? Mám tomu rozumět tak, že je to její východisko? Navíc v jakém vztahu je k interpretativnímu paradigmatu diskutovanému tamtéž?

Oceňuji, že autorka nabízí schéma rozhovoru v příloze č. 1, ale zároveň je z něj patrné, že nerespektuje obvyklá doporučení na jeho konstrukci. Problematické je jak jeho členění, tak i povaha některých otázek (např. B.2.1. Ztotožníte se s výrokem: „Ženy v západních společnostech mají možnost jakékoliv volby životních strategií a podmínky k jejich naplnění.“) a jejich řazení, které nezřídka vede k tomu, že odpovědi na některé otázky mohou být „předurčeny“ odpověďmi na otázky předcházejícími. Již otázka A.3. zatěžuje celý rozhovor tím, že ukazuje, o co autorce jde – o genderové aspekty soudcovské profese. Podobně je tomu s otázkou B.2.1. Podobně by celá část C. měla být zařazena až za části D., E.1. a F a některé otázky z části D. (3. a 4.) by měly být zařazeny za část E.1. Obecně by měl rozhovor probíhat tak, že jsou nejprve kladeny otázky, které neevokují genderovou perspektivu, a respondentky je tak mohou zodpovědět zcela po svém a nezatíženy zohledňováním genderových aspektů věci. Koneckonců jedním z hlavních principů výzkumů založených na rozhovorech je nechat respondenty/ky pojmenovat realitu vlastními slovy. Jde o pochopení konstrukcí skrze slova vypovídajících a metodologickým principem je nevnucovat respondentům/kám vlastní interpretace. Až následně by měly přijít otázky zahrnující tuto perspektivu. Jinak si autorka nemůže být jistá, zda si genderové aspekty respondentky skutečně uvědomují a jsou pro ně důležité, nebo si jejich relevanci uvědomily až z položených otázek. Tak vesměs postupují např. Simerská a Smetáčková, jejichž práci se autorka inspirovala.

Pokud jde o členění, je obvyklejší členit návod/oporu rozhovoru do hlavních otázek (obvykle 5 až max. 10) a podotázek, které je mohou rozvíjet a které pokládáme, když v odpovědích na hlavní otázky nezazní určité aspekty věci, které nás zajímají.

Na str. 36 autorka píše: „Byť by bylo použití metody zakotvené teorie vhodné pro účely tohoto výzkumu, jsem si vědoma toho, že by se tento metodologický přístup nedal v mé práci v komplexní míře realizovat. Proto tedy pouze kódování.“ Nicméně v následné analýze se pokouší realizovat zakotvenou teorii v jejím celku, neboť co jiného je zakotvená teorie než provedení všech tří úrovní kódování, které Strauss a Corbin představují?

Vlastní analýza začíná překvapivě. Autorka konstatuje, že se „musela...zříci všech výpovědí, trendů a fenoménů...které přímo nesouvisely se specifickou genderovou zkušeností žen v soudcovské profesi“ (str. 38), a přidává výčet některých z pracovních kategorií, které zůstaly „za branou axiálního kódování.“ Mezi nimi nalézám řadu kategorií,

kteře jsou z hlediska genderové analýzy a specifické genderové zkušenosti žen v soudcovské profesi zcela zásadní (konkrétní profesní a rodinné strategie, rodina a chod domácnosti, diskriminace a handicap, čas pro sebe a image)?! Není mi pak jasné, jak pak autorka koncipuje specifickou genderovou zkušenost, ale mám za to, že není možné, aby s ní tyto koncepty přímo nesouvisely.

Celkově je úroveň analýzy spíše nižší a další přepracování by jí jistě prospělo. Jedním z problémů je opakování stejných tezí jako v části A. Soudnictví je vhodné pro ženu, kdy třikrát opakuje tezi, že se představa o vhodnosti soudcovské profese pro sladování rodinného a pracovního života nekryje s realitou. Stejná teze navíc stojí v základu následující části B. Iluze možné harmonizace práce a rodiny.

Vedle opakování je problémem i málo plynulá vnitřní výstavba argumentů. Konzistentní logická linka je držena vždy jen v části podkapitoly či dokonce jen v jednom odstavci, pak se rozpadá. Z čtenářského hlediska tak permanentně vyvstávají otázky: *Proč autorka hovoří o tomto?, Jak se to vztahuje k tomu, co bylo řečeno výše?* Například v části C. Začarovaný kruh autorka začíná příkladem této metafory, v následujícím odstavci nelogicky přechází k možným řešením „začarované“ situace, aby se v dalším odstavci vrátila k začarovanému kruhu. Čtvrtý odstavec nevysvětlitelně pojednává téma konkurzů.

S tím souvisí skutečnost, že některé kódovací kategorie nejsou zvoleny úplně šťastně. Například místo E. Nezávislost je hodnotou by možná byla vhodnější kategorie Klíčové charakteristiky soudcovské profese, která by také více korespondovala s obsahem této části, kde autorka vedle nezávislosti diskutuje i praktičnost či odstup od lidí. Podobně by ale bylo možná vhodnější volit obecnější název i u kategorie B. Například Iluze spojené se vstupem do soudcovské profese.

Podkapitola 5.3 Selektivní kódování ukazuje, jak problematické je snažit se o vytvoření zakotvené teorie bez dostatečného porozumění východiskům a omezením tohoto metodologického nástroje. V podstatě mám za to, že je tato část zbytečná a nepřináší nic nového. Pouze ukazuje, že se autorka snažila dostat nárokům metody a identifikovat „centrální“ kategorii a souvislosti mezi ní a „pomocnými“ kategoriemi. Nabízená konstrukce ve své podstatě přináší relativně triviální závěr, že gender coby společenská struktura některé věci umožňuje a jiné ne. Když už bych přijal východiska zakotvené teorie, pokládal bych za nosnější centrální kategorii Začarovaný kruh, ke které by se vztahovaly pomocné kategorie ve smyslu podmínek jeho existence a dopadů, které z něj plynou. (Kategorie Jako profesi uvádí právnička s autorčinou konstrukcí samozřejmě nesouzní.)

Předkládané citace také odhalují řadu zajímavých témat, které zůstaly stranou zájmu, ač jsou teoreticky nosné (např. pojmání morálky ze strany žen, které odkazuje na Nancy Gilligan, str. 40). Je jasné, že nelze analyzovat vše, ale přehlednutí teoreticky „profláklých“ aspektů výpovědí, může vzbudit dojem, že se autorka dostatečně neorientuje v příslušné literatuře. Gilligan například zcela chybí v přehledu literatury?! Podobně odkazuje přejímání negativního hodnocení „feminizace“ soudnictví samotnými soudkyněmi (str. 46) na koncept symbolického násilí, který nabízí Bourdieu, jenž opět chybí v seznamu literatury.

Nejde ale jen o to, že zmíněné tituly chybí v seznamu literatury, ale především o to, že v analytické části nejsou žádné odkazy na teoretickou literaturu. Zatímco teoretická část je problematicky příliš provázaná s empirickou, empirická část není s teoretickou provázána vůbec. (Z analýzy také vyplývá, že pro autorku se „genderový“ někdy kryje se slovem ženský“ (str. 40)).

Vzhledem ke zmíněným skutečnostem a omezením je předkládaná práce přinejlepším průměrná. Nicméně, splňuje požadavky kladené na bakalářskou práci a navrhuji počet bodů 22.